

Wigierski
Park Narodowy

EDYTA I ARZYSTWA

NAD WIGRAMI

PRZEWODNIK PO WYSTAWIE

Fundusze
Europejskie
Infrastruktura i Środowisko

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Dofinansowano ze środków
Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

KONCEPCJA WYDAWNICTWA I REDAKCJA

JUSTYNA KIERAT, KATARZYNA ŁUKOWSKA

TEKST

JOANNA ADAMCZEWSKA, ANNA KRZYSZTOFIAK, KATARZYNA ŁUKOWSKA,
WOJCIECH MISIUKIEWICZ, MACIEJ ROMAŃSKI, MICHAŁ OSEWSKI

MAPA

ADAM JANUSZEWICZ

RYSUNKI I KOMENTARZ

JUSTYNA KIERAT

FOTOGRAFIE

JAROSŁAW BOREJSZO (JB), WOJCIECH MISIUKIEWICZ (WM), MACIEJ ROMAŃSKI (MR)

SKŁAD I DRUK

DRUKARNIA MEDIA / BĘDZIN MEDIA Studio Reklamy, Drukarnia - Rafał Przytylak
www.media-drukarnia.pl, e-mail: przetargi@media-reaktama.com.pl, tel. 798-735-888, (032) 729-55-21

WYDAWCA

WIGIERSKI PARK NARODOWY
KRZYWE 82
16-402 SUWAŁKI

ISBN 978-83-64711-07-7

NINIEJSZY MATERIAŁ ZOSTAŁ OPUBLIKOWANY DZIĘKI DOFINANSOWANIU NARODOWEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ. ZA JEGO TREŚĆ ODPOWIADA WYŁĄCZNIE WIGIERSKI PARK NARODOWY.

PUBLIKACJA DOFINANSOWANA ZE ŚRODKÓW UE W RAMACH DZIAŁANIA 2.4 OCHRONA PRZYRODY I EDUKACJA EKOLOGICZNA OS PRIORYTETOWA II OCHRONA ŚRODOWISKA, W TYM ADAPTACJA DO ZMIAN KLIMATU PROGRAMU OPERACYJNEGO INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO 2014–2020.
PROJEKT „WIGIERSKI PARK NARODOWY – ZNAM, ROZUMIEM, WSPIERAM” (AKRONIM ZRYW 20 17),
NR WNIOSKU POIS.02.04.00-00-0062/16.

WIGIERSKI PARK NARODOWY W PIGUŁCE

Utworzenie parku: 1 stycznia 1989 r.

Powierzchnia: 15 085,49 ha

Lesistość: 62%

Powierzchnia otuliny: 11 283, 81 ha

Rejon geograficzny: Pojezierze Litewskie

Mezoregiony: Pojezierze Wschodniosuwalskie, Równina Augustowska

Położenie administracyjne: województwo podlaskie

Gminy: Suwałki, Krasnopol, Giby, Nowinka

WĘDRUJĄC PO PARKU PAMIĘTAJ, ŻE:

- wszystkie rośliny, zwierzęta i grzyby podlegają ochronie;
- wody parku objęte są strefą ciszy;
- ruch turystyczny może odbywać się od wschodu do zachodu słońca;
- na terenach leśnych należy poruszać się szlakami turystycznymi i oznakowanymi drogami;
- biwakowanie i rozpalanie ognisk jest możliwe w miejscach do tego wyznaczonych;
- psy należy prowadzić na smyczy;
- swoje śmieci weź ze sobą nie zostawiaj ich w terenie;
- pamiętaj o wykupieniu karty wstępu lub licencji wędkarskiej.

WIGIERSKI PARK NARODOWY

Wigierski Park Narodowy jest jednym z 23 parków narodowych w Polsce i jednym z czterech parków narodowych w województwie podlaskim. Jest położony w północno-wschodniej części Polski na skraju Puszczy Augustowskiej, największego zwartego kompleksu leśnego na niżu Europy. Powierzchnia parku wynosi około 15 tysięcy hektarów, z których 63% zajmują grunty leśne, a 19% wody; pozostałą powierzchnię stanowią grunty rolne (15%), osiedla, drogi i nieużytki (3%). Wokół parku utworzona jest strefa ochronna, zwana otuliną, o powierzchni około 11 tysięcy hektarów.

Krajobraz okolic jeziora Wigry ukształtowany został przed kilkunastoma tysiącami lat, w trakcie najmłodszego zlodowacenia, przez działalność lądolodu skandynawskiego, który w swoim maksymalnym zasięgu pokrywał cały obszar obecnego parku i sięgał aż do doliny Biebrzy. W wyniku działalności lodowca rzeźba terenu parku została wyraźnie zróżnicowana na dwa obszary o odmiennym krajobrazie. Na północ od jeziora Wigry krajobraz jest pagórkowaty, przeważają formy morenowe, ozy, kemy, liczne głązy narzutowe, rynny jezior i rzek. Wody wypływające z topniejącego lądolodu niosły ze sobą głązy, żwir i piasek. Przed czołem lodowca, w czasie jego postoju, formowały się piaszczyste równiny zwane sandrami. Na poł-

udnie od jeziora Wigry powstała w ten sposób rozległa Równina Augustowska.

Wigierski Park Narodowy, położony w sercu Suwalszczyzny, został utworzony w celu ochrony zespołu jezior, rzek i związanych z nimi siedlisk wodno-błotnych, wraz z otaczającymi je kompleksami leśnymi. Ważnym elementem ochrony jest również zachowanie krajobrazu i dziedzictwa kulturowego wsi położonych w granicach parku i jego otuliny.

Symbolem Wigierskiego Parku Narodowego jest bóbr.

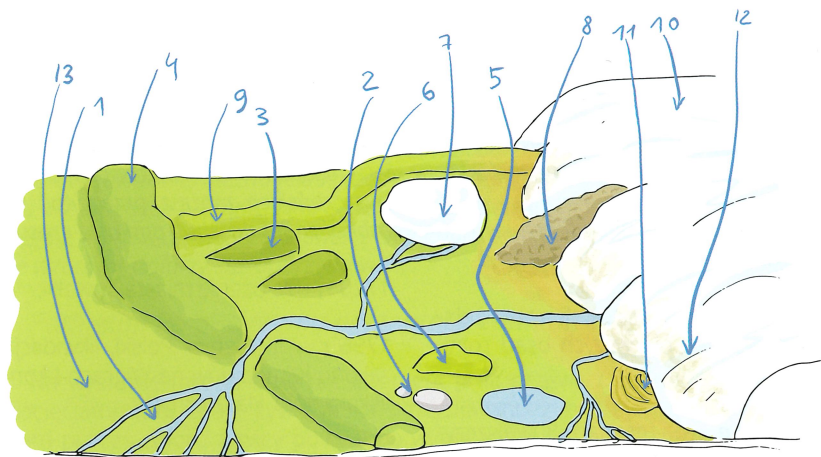
Wyjątkowe walory przyrodnicze Wigierskiego Parku Narodowego sprawiły, że należy on do kilku sieci obszarów objętych ochroną międzynarodową. W 1975 r. jezioro Wigry wpisano na listę najcenniejszych zbiorników wodnych na świecie, w ramach tzw. Projektu „Aqua” firmowanego przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody (IUCN). W 2002 r. Park został uznany za obszar wodno-błotny o znaczeniu międzynarodowym, chroniony na mocy międzynarodowej Konwencji Ramsarskiej.

Park jest elementem europejskiej sieci obszarów chronionych – Natura 2000. Stanowi część obszaru specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 „Puszcza Augustowska” (kod obszaru PLB200002) oraz obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty „Ostoja Wigierska” (kod obszaru PLH200004).

PRZYRODA I CZŁOWIEK. KRAJOBRAZ

Krajobraz dzisiejszego Parku Narodowego zmieniał się tu wielokrotnie, a przez długie okresy był dnem morskim, co potwierdza obecność skał osadowych w podłożu. W ciągu ostatniego miliona ośmiuset tysięcy lat miało tu miejsce osiem „epok lodowcowych”. Każdy kolejny lodowiec pochłaniał istniejącą wcześniej roślinność i wypierał zwierzęta, nanosił nowe pokłady glin, piasków i kamieni, przesunął starsze osady i od nowa kształtował powierzchnię ziemi. To co pozostało do dziś to efekt ostatniego zlodowacenia nazywanego

inaczej zlodowaceniem Wisły. Dzisiejszy krajobraz urozmaicają morenowe wzniesienia, wydłużone wały zwirowo-piaszczyste nazywane ozami, pagórki o kształcie stożkowatym i stromych zbocza nazywane kemami i polodowcowe rynny, dzisiaj najczęściej zalane wodą, tworzące jeziora. Tak zróżnicowana jest północna część parku. Południowa jego część jest inna - równinna. To efekt topnienia lodowca. Wypływająca z czoła topniejącego lodowca woda niosła ze sobą głązy, żwir i piasek tworząc Równinę Augustowską.

- 1 - SANDR
- 2 - GŁĄZ NARZUTOWY
- 3 - DRUMLIN

- 4 - MORENA CZOŁOWA
- 5 - JEZIORO
- 6 - WZGÓRZE MORENOWE
- 7 - ODERWANY BLOK LODU
- 8 - KEM

- 9 - OZ
- 10 - TOPNIEJĄCY ŁĄDOLÓD
- 11 - WARWY
- 12 - MORENA ABLACYJNA
- 13 - MORENA DENNA

PRZYRODA I CZŁOWIEK. HISTORIA

12 tys. lat p.n.e. – koniec ostatniego zlodowacenia - klimat zaczyna się ocieplać;

12-11 tys. lat p.n.e. – pierwsze ślady działalności człowieka (*patrz gabłota z odkryciami; zwróć uwagę na przysypiane piaskiem narzędzia krzemienne*);

8 tys. lat p.n.e. – pozostałości po pierwszych ludach koczowniczych nazywanych łowcami reniferów (*rekonstrukcję sztafetu zobaczysz zwiedzając ścieżkę edukacyjną „Las”*);

6 tys. lat p.n.e. – powstają pierwsze osiedla obronne na Suwalszczyźnie, ślady pierwszych osad nawodnych w południowej części jeziora Wigry;

4 tys. lat p.n.e. – pierwsze wyroby ceramiczne znalezione na terenie parku;

3 tys. lat p.n.e. – pierwsi rolnicy nad Wigrami;

550 lat p.n.e. – początek epoki żelaza, powstanie pierwszych osad rolniczych;

II-IV w. n.e. – na terenach Suwalszczyzny pojawiają się ludy przybyłe z północy;

VII-XIII w. – tereny te zajmują plemiona Jaćwingów;

1283 r. – plemię Jaćwingów zostaje rozbite, a teren porasta puszcza;
XIII-XV w. – napływ ludności z Mazowsza, Litwy i Państwa Krzyżackiego, która osiedla się na tych terenach;

XVI w. – kolonizacja ziem, pierwsze nadania królewskie w okolicach rzek Rospudy i Marychy;

koniec XVI w. – ziemie pod panowaniem królowej Bony; *utóż z puzzli mapę „Początek XVII wieku”, a dowiesz się jak wyglądały te tereny za czasów jej panowania*;

1667 r. – sprowadzenie przez króla Jana Kazimierza nad Wigry zakonu kamedułów, powstanie klasztoru, kościoła, folwarków i nowych wsi, rozwój przemysłu – powstanie rudni, smolarni, wapienników; *więcej o dobrach puszczańskich możesz przeczytać na tablicy znajdującej się pod osi czasu*;

1720 r. – założenie miasta Suwałki;

1796 r. – III rozbiór Polski, likwidacja zakonu kamedułów na Wigrach i konfiskata dóbr klasztornych;

1800 r. – tereny pod zarządem królów pruskich; *utóż z puzzli mapę „Początek XIX wieku”, a dowiesz się jak zmienili te tereny Kameduli*;

po 1815 r. – ziemie należą do Królestwa Polskiego, następuje intensywna eksploatacja puszczy;

lata 1824-1839 – budowa Kanału Augustowskiego;

1863 r. – powstanie styczniowe;

lata 1902-1904 – Suwalszczyzna zostaje odkryta dla ruchu turystycznego.
Ułóż mapę początek XX wieku.

lata 1914-1918 – I wojna światowa; na Suwalszczyźnie działania wojenne trwają do 1920 roku;

lata 1920-1939 – rozwija się działalność naukowa Stacji Hydrobiologicznej nad Wigrami;

1929 r. – budowa schroniska Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Starym Folwarku;

lata 1939-1945 – II wojna światowa;

lata 50 XX w. – rozwój turystyki nad jeziorem Wigry;

1976 r. – powstanie Wigierskiego Parku Krajobrazowego;

1989 r. – utworzenie Wigierskiego Parku Narodowego;

Jak wygląda obecnie teren WPN i jego okolica możesz zobaczyć po ułożeniu kolejnej mapy oznaczonej „Rok 2015”.

Na terenie parku coraz mniej jest pozostałości tradycyjnego budownictwa. Są to chaty suwalskie. Można je obejrzeć w prezentacji, która wyświetli się po otwarciu drewnianych okiennic. Nad oknem znajduje się oryginalny nadokiennik z jednego z domów, ze wsi Leszczewek z przełomu XIX i XX wieku, wykonany zgodnie ze wzorami stolarzy staroobrzędowców.

Pamiętaj! Po obejrzeniu prezentacji zamknij okiennice.

Na wystawie można obejrzeć fragment pnia drzewa z charakterystycznymi nacięciami, tzw. spałę żywicarską. Pozyskiwano z niej żywicę balsamiczną. Sam proces zbioru żywicy polegał na wykonaniu ukośnych nacięć w drzewie, zazwyczaj sośnie, i zebraniu wyciekającej żywicy do metalowych pojemników. Ze względu na małą wydajność tej metody, w 1958 roku zrezygnowano z klasycznego żywicowania i zastąpiono tę metodę produkcją żywicy syntetycznej. W terenie można przyjrzeć się spałom żywicarskim wędrując ścieżkami edukacyjnymi „Las” i „Suchary”.

EKOSYSTEMY WODNE

JB

Jeziora: 42 naturalne zbiorniki wodne o zróżnicowanej wielkości, głębokości i żyzności, w tym 19 „sucharów” – śródlęśnych zbiorników wodnych o wodzie brunatnej, kwaśnej, otoczonych torfowiskami

Największe jezioro: Wigry - głębokość: 72 metry, powierzchnia wraz z wyspami 2187 km², długość linii brzegowej 72 km; pojemność: 335 mld litrów czyli 134 tys. basenów olimpijskich

Rzeki: Czarna Hańcza, Wiatrołuża, Kamionka, Piertanka, Maniówka, Dłużanka, Gremzdówka, Samlanka

O wyjątkowym charakterze tego obszaru decyduje duże nagromadzenie wód. Są to zarówno wody płynące: strumienie i rzeki, jak i zbiorniki wody stojące: jeziora i specyficzne dla tego terenu małe śródlęgne jeziora nazywane „sucharami”. Jeziora parku stanowią 19% powierzchni parku, różnią się między sobą wielkością, głębokością, żyznością, zakwaszeniem. Dzięki tym cechom różnie kształtuje się skład zespołów organizmów wodnych. Centralną część parku obejmuje zespół jezior wigierskich, który tworzy jezioro Wigry i 13 innych, połączonych z Wigrami mniejszych jezior.

Rzeki parku, a jest ich osiem, od największej rzeki Czarnej Hańczy po najmniejszą – Samlanke, różnią się szybkością przepływu wód, kształto-

waniem koryta rzecznej, florą i fauną. Przecinają one obszar parku płynąc naturalnymi korytami rzecznyymi.

W zbiornikach wodnych warunki fizyczne i chemiczne, nie są jednakowe we wszystkich miejscach – inne panują przy brzegu, inne przy powierzchni, a jeszcze inne przy dnie. Występujące w poszczególnych strefach rośliny i zwierzęta, są charakterystyczne dla określonych, panujących tam warunków. Są one powiązane zależnościami pokarmowymi, które tworzą sieć troficzną ekosystemu. *Na dużej, niebieskiej tablicy możesz zobaczyć uproszczoną sieć zależności pokarmowych w jeziorze. Zwróć uwagę na występowanie w jeziorze i powiązania pomiędzy różnymi zespołami organizmów – roślinnością wodną, planktonem, bentosem i zespołami ryb.*

Jak widać na planszy, w jeziorach żyją nie tylko rośliny wodne, ryby czy duże bezkręgowce jak: małże, ślimaki, larwy owadów czy pijawki. Jeżeli zajrzemy w kroplę wody pod mikroskopem zobaczymy tam tętniącą życiem przestrzeń, zamieszkaną przez mikroskopijne organizmy planktonowe. Te, które potrafią same „wyprodukować” sobie pożywienie, czyli mają małą fabrykę zwaną chloroplastem albo tylakoidem (jak u sinic), prowadzą proces fotosyntezy. Ten „samowystarczalny” plankton to fitoplankton. W wielkiej rodzinie organizmów fitoplanktonowych spotykamy sinice i glony. Zooplankton tworzą najmniejsze, zawieszane w toni wodnej zwierzęta. Zooplankton wód słodkich tworzą głównie: pierwotniaki (wiciowce i orzęski), wrotki i skrupiaki (wioślarki, widłonogi). Okresowo w jego skład mogą wchodzić larwy owadów, między innymi larwy wodzienia, wodopójki, wczesne stadia larwalne ryb.

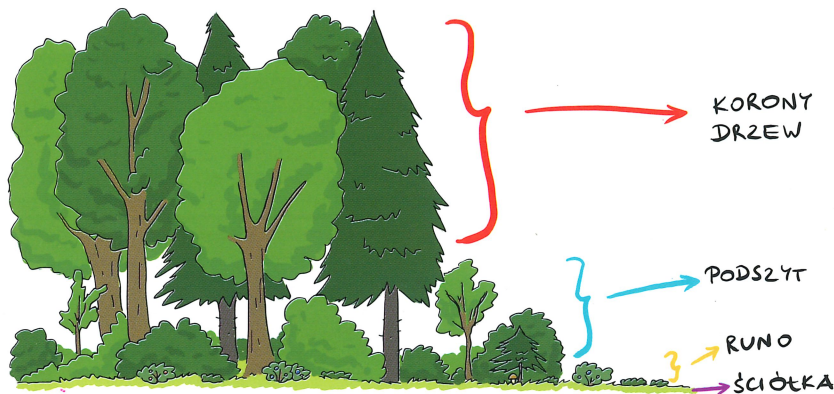
Zooplankton to konsumenci, a więc muszą zjadać inne organizmy lub odżywiać się cząstkami martwej materii organicznej. Spotkamy tu takie, które zjadają producentów, czyli glony i sinice, jak też drapieżniki – zjadające inne zwierzęta, a także takie, które odfiltrują z wody najdrobniejsze cząstki zawiesin. Warto dodać, że plankton pochodzi od greckiego słowa „planktos”, czyli – błąkający się. Te drobne stworzonka trochę się „błąkają” w toni wody – bo nie potrafią przeciwstawić się ruchom wody, podlegają jej prądom czy falowaniu. Unośzą się w toni wody dzięki różnym witkom, rząskom, ruchom czułków, wypustkom, wakuolom gazowym czyli pęcherzykom gazu w ciele, albo kropelkom tłuszczu.

EKOSYSTEMY LĄDOWE

Ekosystemy lądowe tworzą zespoły organizmów związanych z nieożywionym siedliskiem, powiązane pomiędzy sobą procesami biologicznymi i fizycznymi. Ekosystemy te możemy podzielić na leśne i nieleśne. Na terenie Wigierskiego Parku Narodowego ekosystemy leśne zajmują około 9 tys. ha. Stanowią one północny fragment Puszczy Augustowskiej, największego zwar-

tego kompleksu leśnego na niżu Europy. Lasy to najbardziej złożone i trwałe ekosystemy lądowe. Charakteryzują się budową warstwową, gdzie piętro drzew dominuje nad podszytem (młode drzewa i krzewy), warstwą runa leśnego (zioła i krzewinki) i ściółką. Warunki siedliskowe, zwłaszcza rodzaj gleby oraz jej wilgotność wpływają na skład i strukturę zbiorowisk roślinności.

Najczęściej występującymi w parku gatunkami drzew są: sosna zwyczajna i świerk pospolity, a spośród drzew liściastych – dąb szypułkowy, brzoza brodawkowata i brzoza omszona. W mniejszej ilości rosną tu topola osika, jesion wyniosły, klon pospolity czy lipa drobnolistna.

Niektóre ze zbiorowisk zachowały naturalny charakter, ale większość z nich została przekształcona przez człowieka. **Na wystawie możesz zobaczyć duże zdjęcia przedstawiające 4 rodzaje zbiorowisk leśnych.**

Są tu przedstawione lasy łąkowe (zdjęcie 2). Rosną w nich drzewa liściaste z przewagą dębu i lipy. Charakterystycznymi roślinami w runie leśnym są zawilec gajowy, przylaszczka pospolita, kopytnik pospolity, gajowiec żółty czy gwiazdnica wielkokwiatowa.

Olśny porzeczkowe to drugi z przykładów naturalnych zbiorowisk leśnych, które najatrakcyjniej wyglądają wiosną (zdjęcie 3, 4, 5). Kwitnie tu wówczas knieć błotna i śledziennica

skrzętolistna, kuklik zwisty, czyściec leśny. Wszystkie rośliny występujące w tym zbiorowisku rosną wypowo wokół drzew oraz wielkich kępcach turzyc. Przez większą część roku las jest zalany i tylko w okresach suszy nie stoi tu woda.

Innym zbiorowiskiem leśnym może być subborealny bór mieszany (zdjęcie 1), gdzie dominuje sosna zwyczajna i świerk pospolity.

Ostatnie zdjęcie przedstawia niewiele przekształcone zbiorowisko leśne – borealną świerczynę na torfie (zdjęcie 6). Głównym gatunkiem tu rosnącym jest świerk pospolity, a w warstwie runa leśnego różne gatunki mchów.

Zwróć uwagę na duże zdjęcia po lewej stronie ekspozycji. Patrząc na nie spróbuj określić zbiorowiska leśne na nich przedstawione.

Zajrzyj do skrytek i zobacz co się w nich znajduje. Zapoznaj się z informacjami na temat tych ukrytych skarbów.

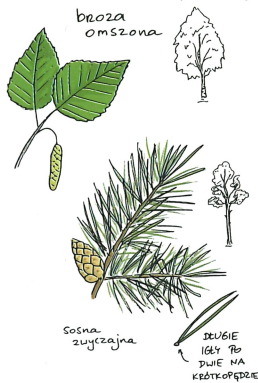
Równie cenne i ważne dla ochrony różnorodności biologicznej są ekosystemy nieleśne – różnorodne torfowiska i tereny użytkowane rolniczo: łąki, pastwiska i grunty orne. W granicach parku znajduje się ponad 2 tysiące ha gruntów rolnych. Krajobraz użytków rolnych urozmaicają miedze, śródpolne zakrzaczenia

i drobne fragmenty lasów, nazywane na Suwalszczyźnie „lasankami”. **Stojąc przed „lasem”, gdzie na drzewach ukryły się różne gatunki sów spójrz w górę. W górze widzisz sylwetki ptaków. Nad twoją głową krąży: żuraw, sójka, myszołów, czajka i dudka. Spróbuj określić „kto jest kim?” Znajdź ich cienie.**

ROŚLINY WPN. DRZEWIA

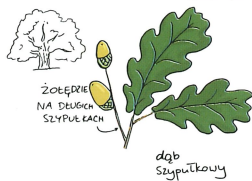
Procentowy udział poszczególnych gatunków drzew w lasach parku: sosna zwyczajna - ok. 80%, świerk pospolity - 10%. Drzewa liściaste: dąb szypułkowy brzoza omszona, olsza, wiąz, lipa, osika, iwa, jesion) - 10%.

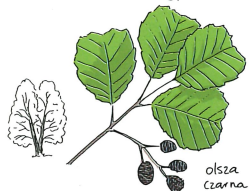
Brzoza brodawkowata - drzewo o drobnych liściach i biało-czarnej korze. Rośnie szybko i dorasta do 30 m. Jest odporna na niskie temperatury. Nie ma dużych wymagań. Jest rośliną pionierską, czyli taką która na nowym obszarze pojawia się jako jedna z pierwszych. Jesienią liście przebarwiają się na żółto-pomarańczowo.

Najczęściej spotykanym drzewem w naszych lasach jest **sosna zwyczajna**. Żyje długo, nawet do 500 lat. Osiąga wysokość ok. 30 m. Szpilkowate liście (igły) wyrastają po dwa na krótkich pędach, zrzucające się co trzy lata. Kwitnie w maju i wówczas w powietrzu unosi się żółty pyłek, który roznosi wiatr.

Świerk pospolity jest najwyższym drzew rosnących w parku. Może osiągać wysokość do 50 m. Korona świerka jest bardzo gęsta, a gałęzie schodzą do samego dołu. Igły są sztywne i mocno kłujące. Pozostają na drzewie nawet do 7 lat. Jego korzenie są płytko rozłożone w glebie. Szyszka świerka jest długa i wąska.

Dąb szypułkowy - na naszym terenie niektóre z drzew mogą pamiętać czasy kamedulskie. Dorasta do wysokości 40 m. Na drzewie, wczesną wiosną pojawiają się najpierw kwiaty, a później liście. Żołędzie, owoce dębu, są przytwierdzone do gałęzi za pomocą długiego ogonka (szypułki).

Olsza czarna rośnie na terenach podmokłych w pobliżu rzek i jezior. Dorasta do 30 m. Niektóre drzewa dożywają 120 lat. Jesienią jej liście nie przebarwiają się i opadają ciemno-zielone. Owocostany („nibyszyszki”) nie rozpadają się po wyspaniu nasion i pozostają na drzewach do następnego roku. Wczesną wiosną, z daleka, bardzo łatwo ją rozpoznać wśród innych drzew. Męskie kwiatostany z daleka czerwienieją na bezlistnych gałązkach.

ROŚLINY WPN. TORFOWISKA

Torfowiska są najcenniejszymi zbiorowiskami nieleśnymi Wigierskiego Parku Narodowego, rzadkimi i cennymi w skali europejskiej. Najczęściej na terenie Parku występują **torfowiska przejściowe**.

W miejscach zagłębionych, do których spływa niewielka ilość żyznych wód podziemnych, a w których gromadzi się dużo wód opadowych, tworzą się torfowiska przejściowe. Są one zbudowane z mchów torfowców i innych roślin torfotwórczych, np. niektórych turzyc. Dzięki ciągłemu podtapianiu, rośliny porastające torfowiska, obumierają jesienią, bar-

dzo powoli ulegają rozkładowi. Dzieje się tak, ponieważ do ich rozkładu potrzebny jest tlen, a w nasyconej wodą glebie jest go niewiele. Poza tym, w niskich temperaturach i przy stałej obecności wody, bakterie i grzyby rozkładające obumarłe rośliny są mało aktywne. W ten sposób kolejne warstwy odkładają się tworząc torf, który wciąż „rośnie”. Torfowiska są więc tworami nieustannie zmieniającymi się.

Na torfowiskach występuje wiele rzadkich gatunków roślin, dlatego też zachowanie tych siedlisk jest ważnym celem działań ochronnych parku.

MR

Rosiczką okrągłolistną należy do tzw. roślin owadożernych. Jej liście są zaopatrzone w gruczoły wydzielające kleistą substancję, zawierającą enzymy trawienne. Jej ofiarami są zazwyczaj niewielkie owady, które, rozkładając się, dostarczają roślinie azotu potrzebnego do wzrostu i rozwoju.

MR

Mchy torfowce powodują wzrost torfowiska wwyż. Dolne części pędów obumierają, a w wyniku ich niepełnego rozkładu wchodzi do skład warstwy torfu. Są nasiąknięte dużą ilością wody.

ROŚLINY WPN. RZADKO SPOTYKANE I CHRONIONE

Rośliny naczyniowe objęte ochroną ścisłą - **85 gatunków**

Rośliny naczyniowe objęte ochroną częściową - **15 gatunków**

O wyjątkowości flory Wigierskiego Parku Narodowego świadczy obecność wielu gatunków chronionych, rzadkich czy wymierających. Znaczna część gatunków chronionych na obszarze parku występuje w dużej liczbie np.: przylaszcza pospolita, wawrzynek wilczelyko, lilia złotogłów, turzycza bagienna czy niektóre storczyki.

W skali europejskiej, do najcenniejszych roślin występujących w parku, należą: rzepik szczeciniasty, aldrowanda pęcherzykowata, sasanka otwarta, skalnica torfowiskowa i leniec bezpodkwiatkowy, storczyki: obuwik pospolity i lipiennik Loesela.

Obuwik pospolity

Pełnik europejski

Sasanka otwarta

Leniec bezpodkwiatkowy

Sasanka otwarta jest hemokryptofitem czyli rośliną, której pączki zimują na powierzchni gleby. Są one osłonięte w różyczce z liści podobnie jak u mniszka lekarskiego.

Obuwik pospolity to najokazalszy ze storczyków. Jest rośliną wieloletnią, rosnącą pojedynczo lub tworzącą kępy. Osiąga do 70 cm wysokości. Ma duży kwiat w kolorach żółto-bordowych. Ciekawe jest jego zapylanie. Duża, żółta warzka wabi owady. Przysiadający zapylacz ześlizguje się wówczas do wnętrza kwiatu (jest dość duże) i tam wędrując w poszukiwaniu wyjścia przeciska się przy prętosłupie. Jeśli owad miał pyłek z innego kwiatu to jest szansa, że kwiat zostanie zapylony. Jednocześnie zabiera pyłek z tego kwiatu i może zapylić inny.

Pełnik europejski podlega ścisłej ochronie gatunkowej. Występuje na wilgotnych łąkach i torfowiskach. Rośnie łanami, w kępach nawet do kilkuset osobników. Jego kwiaty są koloru intensywnie żółtego i są zapylane przez błonkówki, muchówki i chrząszcze. Ze względu na niesprzyjające warunki atmosferyczne, gdy kwiaty są zamknięte, może dochodzić do samozapylecia.

Leniec bezpodkwiatkowy to półpaszytnicza roślina zagrożona wyginięciem. Rośnie w środowiskach suchych, na murawach, obrzeżach lasów i drogach leśnych. Jest rośliną wieloletnią, o niepozornym oliwkowozielonym kolorze. Wodę i sole mineralne czerpie za pomocą ssawek z korzeni innych roślin. Kwitnie w maju i czerwcu.

ŚWIAT GRZYBÓW I ŚLIZOWCÓW

Wędrując po lesie spotykamy owocniki różnych grzybów. Niektóre mają kapelusze na trzonkach, inne przypominają talerze, grudki, galarety, kule, maczugi.... Są cudzożywne – rozkładają martwą materię organiczną w podłożu lub pasożytują na innych organizmach. Grzyby to nie tylko znane wszystkim podgrzybki, borowiki, maślaki, muchomory, purchawki i „huby”. Znaczna część grzybów to organizmy bardzo małe, niewidoczne gołym okiem lub znajdujące się na granicy widzenia. Niektóre są pasożytami roślin, zwierząt i ludzi, powodującymi groźne choroby, inne wchodzą w symbiozę z niektórymi gatunkami drzew, zwaną mikoryzą, która przynosi korzyści obu partnerom.

Mitrówezcza błotna to grzyb z gromady workowców. Składa się z żółtopomarańczowych główek na cienkich i białych trzonkach. Rośnie na opadłych liściach, igliwiu, gałązkach, gnijących mchach i glonach. Owocniki mitróweczki wyrastają wiosną i latem w mokrych siedliskach; na bagnach, w rowach, płytkich rozlewiskach. Pojawiają się wówczas, gdy średnia temperatura w nocy przekracza 12°C.

Huby to nazwa potoczna grzybów rosnących na pniach drzew. Bywają bardzo dekoracyjne. Na dębie najczęściej możemy spotkać żółciaka siarkowego. Na jarząbach i brzożach zobaczyć możemy czerwonawego gęstoporka cynobrowego. W kolorach czerwonych, na wiązach, rośnie żagiew łuskowata. Osiki lubi błyskoporek cynamonowy.

Niezwykle ciekawą, mało jeszcze poznaną grupą organizmów są śluzowce. Są to tajemnicze organizmy łączące niektóre cechy grzybów i najprymitywniejszych organizmów zwierzęcych, jakimi są pierwotniaki. Występują głównie w miejscach zacienionych, wilgotnych, o dużej zawartości martwej substancji organicznej.

Na terenie Parku dominują śluzowce związane z martwym drewnem, które można spotkać na zmuszających kłodach i drobnych gałęziach drzew liściastych i iglastych oraz rozkładających się pniakach.

Paździorek ciemny to jeden z pospolitszych śluzowców. Można go znaleźć na pniakach, kłodach i konarach drzew liściastych i iglastych. Jego zarodnie są ciemnobrunatne i wyglądają jak zlepione kolumny. Młode osobniki są koloru ciemnoróżowego, a gdy dojrzeją dorastają do „cały” 2 cm.

Martwe drewno – co to takiego? Kiedy drzewo obumiera, grzyby i inne organizmy zaczynają je rozkładać. Wówczas do gleby dostają się substancje odżywcze, które mogą być wykorzystywane przez inne organizmy. Pokruszona kora i pnie martwych drzew są doskonałym miejscem do życia dla bardzo wielu organizmów. Blisko jedna trzecia mieszkańców lasu jest w jakiś sposób utrzymywana przy życiu przez „martwe” drzewa.

ŚWIAT POROSTÓW

W WPN występują **303 gatunki porostów** w tym 63 objęte ochroną, m. in.: granicznik płucnik, brodaczek: kępkowa i kędzierzawa, odnożyce: mączysta i kępkowa.

Porosty, czyli grzyby lichenizowane to niezwykle organizmy. Składają się z dwóch, odrębnych, ale współżyjących ze sobą organizmów: grzyba (najczęściej z gromady workowców) oraz samożywnego partnera (lub partnerów), którymi mogą być glony (zielenice) bądź sinice. Porosty rozprzestrzeniają się głównie za pomocą wiatru, który roznosi ich drobne fragmenty, zwykle zawierające strzępki grzyba i komórki glonu lub sinicy. W sprzyjających warunkach z nich rozwijają się nowe porosty. W czasie roku porost przyrasta średnio o 1 mm.

Występowanie wielu gatunków porostów o plechach krzaczkowatych świadczy o bardzo czystym powietrzu. Właśnie ta grupa porostów jest najbardziej wrażliwa na zanieczyszczenia powietrza, a zwłaszcza zanieczyszczenia związkami siarki.

Granicznik płucnik jest jednym z najładniejszych, ściśle chronionych porostów krajowych. Ma duże, listkowate plechy, przyczepione do podłoża krótkimi chwytnikami, które często tworzą na dolnej stronie gęstą piślś. Można je znaleźć na korze drzew liściastych. Plechy w stanie suchym mają barwę miedzianobrunatną, żółtawobrunatną lub żółtawozielonkawą, natomiast nasączone wodą stają się zielonooliwkowe. Porost bardzo rzadko wytwarza owocniki, o średnicy do 5 mm, o tarczках barwy czerwonej lub czerwobrunatnej.

**NA WYSTAWIE MOŻESZ „WYTROPIĆ”
NASTĘPUJĄCE POROSTY:**

- 1 - PUSTUŁKĘ PĘCHERZYKOWATĄ
- 2 - TARCZOWNICĘ BRUZDKOWANĄ
- 3 - ODNOŻYCĘ MĄCZYSTĄ
- 4 - MAKŁĘ TARNIOWĄ
- 5 - ŻŁOTOROSTA ŚCIENNEGO
- 6 - ORZASTA KOLISTEGO
- 7 - MAKLIKA OTRĘBIASTEGO

**SPRAWDŹ NA PNIACH JAKICH GATUNKÓW DRZEW
ONE WYSTĘPUJĄ. MOŻESZ ZROBIĆ NOTATKĘ.
POROSTY WYSTĘPUJĄ NA PNIACH DRZEW:**

- 1 -
- 2 -
- 3 -
- 4 -
- 5 -
- 6 -
- 7 -

ZWIERZĘTA WPN. PŁĄZY I GADY

Płazy: 12 gatunków

Gady: 5 gatunków

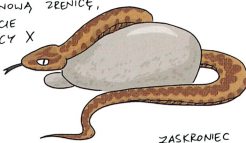
Zaskroniec zwyczajny to wąż polujący zarówno na lądzie, jak i w środowisku wodnym. Bywa bardzo żarłoczny, ale gdy brakuje pokarmu jego głódwka może trwać nawet 300 dni. Nie ma jadu. Może jednak ugryźć. Robi tak, gdy czuje się zagrożony. Gdy to nie pomaga strasy atakującego wydalają białą cuchnącą wydzielinę. Jeśli i to nie działa, może udawać martwego.

Żmija zygzakowata to jedyny jadowity gad występujący na terenie WPN. Zazwyczaj ma ciemniejszy barwny zygzak na grzbiecie, stąd też jej nazwa. Od zaskronca można ją odróżnić po braku jaskrawożółtych plam z tyłu głowy.

SPOŚRÓD POLSKICH WĘŻY TYLKO ŻMIJA MA JAD, KTÓRY MOŻE BYĆ NIEBEZPIECZNY DLA CZŁOWIEKA. NIE ATAKUJE ONA JEDNAK NIESTROKOKOJANA.

CZASEM MOŻNA SPOTKAĆ MELANISTYCZNE, CZYLI ZUPERNIE CZARNE WĘŻE. W TAKICH WYPADKACH OZNACZENIE GATUNKU MOŻE BYĆ TRUDNE.

ŻMIJA MA PIONOWĄ ŻELENIĘ, ZYGIĄK NA GRZBIECIE I WZÓR PRZYPOMINAJĄCY X NA WIERZCHU GŁOWY

ZASKRONEC JEST CZARNY, Z WYBĄTNYMI ŻÓŁTYMI PŁAMAMI Z BOKÓW GŁOWY

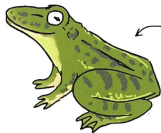
Jaszczurka zwinka. Najliczniej występująca jaszczurka. Przestraszona odrzuca swój ogon, który odrasta znacznie krótszy niż poprzedni. Grzbiet samca w okresie godowym przybiera kolor zielony.

Ropucha szara jest największym płazem występujący w parku. Jego migracje do zbiorników wodnych rozpoczynają się w kwietniu lub maju wraz z momentem zejścia lodu z powierzchni jezior. Na miejsce rozrodu wybierają sobie spokojne wody drobnych zbiorników wodnych, w tym „sucharów”.

Żaba trawna – najpospolitsza z naszych żab. Pomimo, że nosi nazwę trawna, wcale nie jest zielona. Należy do żab brunatnych.

Rzekotka drzewna. Jest jedynym płazem nadrzewnym spotykanym na terenie Polski. Porusza się po gałązkach młodych drzew i krzewów wykorzystując charakterystyczne dla tych płazów przyłgi na końcach palców obu kończyn. Jest hałaśliwa. Jej głos godowy słychać z odległości nawet 2 km.

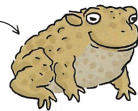
Traszka grzebieniasta to największy nasz płaz ogoniasty. Oddycha skórą, a w mniejszym zaś stopniu płucami. Jest mięsożerna. Jeśli brakuje pokarmu, zjada swoich towarzyszy. Poluje nocą. Zimą spędza na dnie zbiornika, zagrzebana w mule. W okresie godowym u samca wyrasta na grzbiecie fałd skórny, w postaci falbanki. Wtedy wygląda jak miniaturka pływającego smoka.

ŻĄBY – PO 3 GATUNKI ŻAB ZIELONYCH I ŻAB BRUNATNYCH. TAK, NAZWY WSKAZUJĄ NA UBARWIENIE, ALE... NIETKÓRE ŻĄBY ZIELONE SĄ BRĄZOWE!

ŻĄBY MAJĄ GŁADKĄ SKÓRĘ, Z NIEWIELKĄ ILOŚCIĄ BRODAWEK

ROPUCHY MAJĄ SKÓRĘ OKRYTĄ LICZNYMI BRODAWKAMI. DWA SZCZEGÓLNE DUŻE BRODAWKI ZNAJDUJĄ SIĘ PO BOKACH GŁOWY.

OPRÓCZ ROPUCHY SZAREJ (NAJPODSZTUSZEJ) MAMY W POLSCE ROPUCHĘ ZIELONĄ I PASKÓWKĘ

ZWIERZĘTA WPN. RYBY

Ryby: **31 gatunków**; w tym rzadkie i chronione: różanka, koza, śliz i piskorz.

Szczupak to jedna z największych ryb drapieżnych jeziora Wigry. Małe szczupaki polują na zooplankton, larwy jętek, młody narybek. Dorosłe zjadają mniejsze ryby, a gdy pożywienia jest mało stają się kanibalami i chwytają słabsze od siebie osobniki tego samego gatunku.

Węgorz europejski ma bardzo charakterystyczne węzowate ciało. Jest rybą dwuśrodowiskową – większość życia spędza w wodach słodkich lub lekko słonych – jeziorach, rzekach, gdzie dorasta polując na organizmy zwierzęce: pijawki, larwy owadów, ryby, raki, żaby. Po kilku – kilkunastoletnim okresie pobytu w zbiornikach słodkowodnych dorosłe węgorze podejmują wędrówkę do miejsca swoich narodzin – morza Sargassowego, będącego częścią Oceanu Atlantyckiego, w celu odbycia tam rozrodu (u ryb rozród nazywany jest tarłem). Wędrówka ta może trwać nawet dwa lata.

Sielawa należy do rodziny głabielowatych, spokrewnionej z rybami łososiowatymi, czyli tej samej, do której zaliczają się tak szlachetne ryby jak łosoś, pstrąg czy troć. Zasiadła głębokie jeziora z zimną i dobrze natlenioną wodą, zasobne w zooplankton, którym odżywia się odfiltrowując go z toni wodnej. Jest rybą krótkowieczną, rzadko osiąga wiek 5 lat. Sielawa jest wrażliwa na zanieczyszczenia wód, które powodują zamieranie ikry składanej na tarliskach przez dorosłe osobniki.

Bardzo bliską kuzynką sielawy preferującą podobne warunki środowiskowe jest sieja, która w porównaniu z sielawą osiąga dużo większe rozmiary.

Jak utrzymać wysoką liczebność sielawy w jeziorach. Poprzez wykonywanie systematycznych zarybień narybkiem hodowanym w wylęgarniach ryb. Hodowlę narybku przeprowadza się w aparatach mających kształt odwróconej butelki, w których inkubuje się ikrę pozyskaną od dojrzałych osobników odławianych w jeziorach, w czasie ich naturalnego rozrodu. Do aparatów tych doprowadzana jest oczyszczana woda jeziorowa o naturalnej temperaturze, która omywa ikrę dostarczając tlen potrzebny do rozwoju zarodków. Rozwój zarodków do wylęgu trwa, w zależności od temperatury wody od 3 do 5 miesięcy.

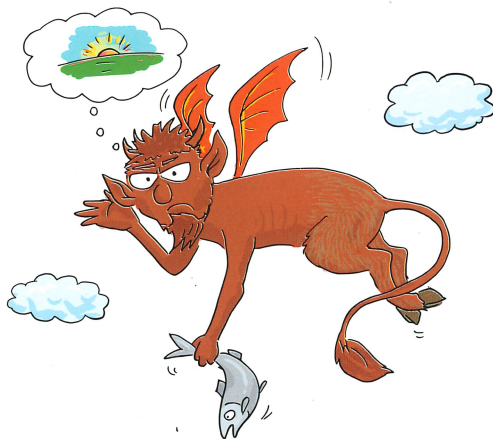
Ochrona sielawy w wodach WPN-u polega na eliminacji źródeł zanieczyszczeń wód oraz corocznym zarybianiu jezior wylęgiem w ilości 30-40 mln. sztuk, który hodowany jest w parkowej wylęgarni ryb w Tartaku.

LEGENDA O SIEI WIGIERSKIEJ

O siei i braciszku Barnabie - klasztorным kucharczyku.

Barnaba żył w czasach, kiedy pustelnię wigierską zarządzał przeor z Włoch. Bardzo lubił ryby, ale nie smakowały mu te, które łowiono w jeziorze Wigry. Marzył mu się sieja - ryba żyjąca we włoskich jeziorach. Tak tym kulinarnym marzeniem zanudzał Barnabę, aż ten pewnego razu zakrzyknął: „Już bym diabłu duszę zaprzedał, żeby tylko sieję dla przeora zdobyć!”. Usłyszał to diabeł przelatujący na Wigrach i zaferował swoje usługi w zamian za duszę braciszka. Zobowiązał się dostarczyć sieję w ciągu jednej nocy. Zgodził się Barnaba, zastrzegając, że ryba ma być przyniesiona tuż przed świtem. Obmyślił to wiedząc, że moc czarta kończy się wraz z pierwszym pianiem koguta. A co będzie jeżeli diabeł zdąży? - pomyślał później. Zamartwiającego się Barnabę zastał przeor. Kucharczyk wyznał mu swój grzech. Zasmucił się przeor i dalejże rozmyślać nad uratowaniem duszy nieszczęśnika. Błądził po korytarzach, nie znajdując rozwiązania. A tu już przedświt różowi niebo. Wyszedł przeor na wieżę, spojrzął przez okienko. I aż zamarł z przerażenia, bo od Rosochatego Rogu nadlatywało czarne straszdyło. Nagle usłyszał szept: „W dzwony bij, przeorze!”. Złapał, więc kameduła za sznury. Rozdzwoniły się dzwony. Diabeł myśląc, że to dzwonią na jutrznię, zaklął siarczyście, bo jego moc w tejsze chwili przepadła. - „Nie mam duszy Barnaby, niech on nie ma siei!”- zawołał i cisnął rybą w jezioro.

W ten sposób Barnaba uratował duszę. Sieja zaś rozmnożyła się w Wigrach i odtąd stanowi przysmak nie tylko zakonników.

ZWIERZĘTA WPN. PTAKI ŚRODOWISK WODNYCH

Łabędź niemy. Dorosły ptak ma długą giętłą szyję, białe upierzenie i czarne stopy. Jego dziób jest pomarańczowy z czarną końcówką i czarną naroślą u nasady. Jest najcięższym ptakiem nad Wigrami. Pomimo dużej masy ciała świetnie lata. Do lotu rozpędza się, biegnąc po powierzchni wody.

Kormorany żyją w koloniach. Stanowią duże zagrożenie dla drzew na których siadają, aby osuszyć pióra i dla tych, na których spędzają noc. Ich odchody są bardzo żrące i powodują zamieranie roślin. Takie miejsce wygląda jak krajobraz księżycowy - sterczące, białe pnie obumarłych drzew. Ptaki te żywią się rybami, a potrafią zjeść ich naprawdę dużo, co najmniej pół kilograma dziennie.

Gągoł to kaczka, która gniazduje w dziuplach drzew. Rodzice bardzo troskliwie opiekują się potomstwem. Młode gągoły, gdy podrosną, wyskakują z dziupli, czasem z dużych wysokości i muszą podążyć nawet kilkaset metrów do najbliższego jeziora. Nigdy więcej nie wracają do dziupli. Gągoł nurkuje na głębokość do 4 m. Nurkowanie sprawia mu jednak wiele trudności ponieważ powietrze, które utrzymuje się pomiędzy upierzeniem, wypycha go na powierzchnię jak korek. Z tego powodu przed zanurkowaniem przyciska skrzydła do ciała, pozbywając się nadmiaru powietrza.

1 CO Z TEGO, ŻE
CI ZAJĄTEM
DZIUPLE?
WYKUCJESZ
SOBIE NOWĄ...

GĄGOŁY
GNIEZDZĄ SIĘ
W DZIUPLACH.
PISKLAKI PO
WYKLUCIU
ZESKAKUJĄ
NA ZIEMIĘ

Perkoz dwuczuby doskonale pływa. Potrafi zanurkować na głębokość 20 m i może pod wodą pozostawać kilka minut. Młode perkozy, zanim się usamodzielnią, dużo czasu spędzają podróżując na grzbiecie jednego z rodziców. Czują się wtedy bezpiecznie. Dorosłe ptaki łatwo odróżnić od innych ptaków pływających, ponieważ na głowie mają charakterystyczne dwa czubki z piór. Palce u nóg zaopatrzone są w szeroki płatek błony pławnej i zakończone płaskim pazurem.

Bocian biały i bocian czarny należą do tej samej rodziny. Jak najłatwiej je odróżnić? Po upierzeniu. Bocian czarny ma ubarwienie w przewadze czarne, a bocian biały - białe. Oba gatunki lubią oglądać świat z wysoka. Bocian biały zakłada swoje gniazdo najczęściej w bliskości mieszkań człowieka: na słupie wysokiego napięcia, na dachu domu lub stodoły, czy obcietym wysokim drzewie. Bocian czarny jest odludkiem i najchętniej zaszywa się tam, gdzie nikt mu nie przeszkadza. Bardzo trudno jest go spotkać, ponieważ swoje gniazdo buduje na terenach podmokłych. Oba gatunki nie lubią zjadać żab, ale wiosną gdy brakuje pokarmu nie pogardzą nimi. Polują na owady, gryzonie, małe zające czy pisklęta i jaja ptaków.

ŁYSKA JEST
BLUŻEJ
SPOKREWNIONA
Z ŻURAWIEM
NIŻ Z KACZKAMI

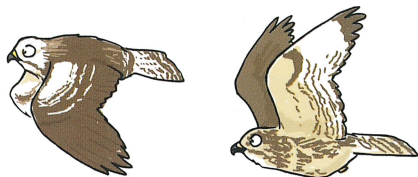
KUZYNIE!

ZWIERZĘTA WPN. SOWY I PTAKI SZPONIASTE

Puszczyk to najliczniejsza sowa występująca na terenie parku. To jego upiorne pohukiwanie można usłyszeć nocą od stycznia do marca, w czasie godów. To również tę sowę najczęściej słyszymy w lesie. Dorosły osobnik jest terytorialny. Słyszac głos innego samca stara się go przepłoszyć, gwałtownie nadlatując i groźnie pohukując. Poluje na drobne ptaki i ssaki. Gniazda buduje najczęściej w dziuplach.

Sóweczka jest najmniejszą z europejskich sów - zaledwie wielkości szpaka. Jej ubarwienie to brązowy wierzch ciała i głowy, i biało-brązowe, kreskowane upierzenie brzucha. Spotkać ją można w lasach, gdzie niedaleko znajdują się polany lub inne obszary otwarte na których polują. Żywi się małymi ptakami i gryzoniami. Czasem może upolować ptaka swojej wielkości np. dzięcioła. Niezjedzony pokarm przechowuje w „spizarni”, w drugiej dziupli. Jest aktywna w ciągu dnia. Noc przespia w koronach lub dziuplach drzew. Usłyszeć ją można tuż po zachodzie słońca najczęściej w marcu i kwietniu.

Bielik to największy ptak szponiasty w Polsce. Ma charakterystyczny zakrzywiony dziób w intensywnie żółtym kolorze oraz nieopierzone skoki zakończone silnymi szponami. Błędnie nazywany jest orłem, ponieważ jest bliżej spokrewniony z jastrzębiami. To wizerunek tego ptaka widnieje w naszym godle państwowym. Żywi się ssakami, ptakami i rybami. Zimą zjada również padlinę. Gniazdo buduje na starych wysokich drzewach. Ma zwykle kilka gniazd. Co roku zamieszkuje inne. Jego rozpiętość skrzydeł w locie może osiągać nawet 2,5 m.

Myszołów jest najpospolitszym ptakiem szponiastym u nas występującym. Zamieszkuje lasy, ale poluje na terenach otwartych, gdzie jego łupem padają drobne ssaki. Chętnie czatuje na słupach elektrycznych, zwłaszcza zimą, skąd wypatruje zdobyczy. Zjada również padlinę. Myszołowy są długowieczne. Żyją nawet 30 lat.

Jastrząb, dawniej zwany gołębiarzem, należy do ptaków szponiastych. Wspecjalizował się w polowaniu przede wszystkim na ptaki. Samica jest większa od samca. Swoje gniazda buduje w lesie, na najwyższych drzewach, zazwyczaj na sosnie lub świerku. Najbliższym jego krewnym jest **krogulec**, który jest „miniaturą” jastrzębia.

ZWIERZĘTA WPN. PTASIE KOLORY

Na terenie Wigierskiego Parku Narodowego można spotkać wiele kolorowych ptasich indywidualności. Czasem kryją się w gęstwinach leśnych i można usłyszeć tylko ich piękny śpiew, a czasem lubią towarzystwo człowieka i możemy je podziwiać, bezpośrednio obserwując.

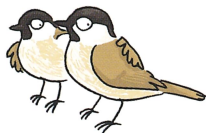
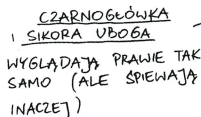
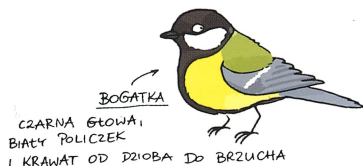
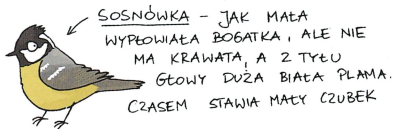
Dudka trudno pomylić z innymi ptakami. Na głowie nosi czarny pióropusz, który rozkłada, gdy czuje się zagrożony lub by pokazać jaki jest piękny. Gniazdo zakłada w starych drzewach lub pod kamieniami, w norach i na urwiskach. Poluje na owady, zjada dżdżownice, które wydłubuje z ziemi długim dziobem. Na zimę odlatuje do Afryki. Ciekawie zachowują się młode dudki czując się zagrożone. Wystrzykują cuchnącą ciecz z gruczołu kuprowego.

Sikory to rodzina do której należą m.in. modraszki, bogatki, sikory ubogie, czubatki, czarnogłówki i sosnowki. Trzy ostatnie gatunki zamieszkują wyłącznie lasy, natomiast trzy pierwsze pojawiają się również w otoczeniu człowieka. Zwłaszcza zimą, gdy ptaków jest mniej, cieszą swym kolorowym ubarwieniem. Bogatka - największa i najpospolitsza z sikor zamieszkuje lasy, parki i ogrody. Gnieździ się w dziuplach i budkach lęgowych. Zimą żywi się nasionami i owocami drzew, latem zjada owady i ich gąsienice. Komary to jej przysmak. W jednym lęgu może złożyć nawet 18 jaj.

Gile należą do rodziny łuszczaków. Czarna głowa, niebieskoszare skrzydła zakończone czarnymi lotkami i kolorowy brzuch to ich charakterystyczne ubarwienie. Samiec ma brzuch jaskrawoczerwony, a samica jasnobrązowy. Najłatwiej je zaobserwować zimą, kiedy przylatują do nas ptaki z północnych regionów Europy. Żywią się pąkami oraz nasionami drzew i roślin zielnych. Lubią owoce drzew, owady i pająki. Czasem, zimą, można je zobaczyć w karmniku.

Samiec **zięby** to jeden z ciekawiej ubarwionych ptaków. Lotki jego skrzydeł skrzę się niebiesko-szarymi odcieniami z charakterystycznym białym paskiem na skrzydłach. Samica jest nieco mniejsza i mniej kolorowa.

Zimorodek to kolorowa błyskawica. Żeby zrobić mu zdjęcie w locie trzeba mieć dobry sprzęt. Całe swoje życie spędza nad jedną rzeką czy jeziorem. Swoje nory buduje w piaszczystej skarpie w ziemi stąd, też jego nazwa.

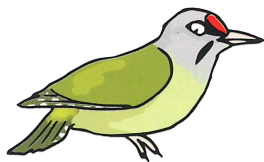
ZWIERZĘTA WPN. PO PNIACH DRZEW

Dzięcioł zielonosiwy to bardzo rzadki ptak. Trudno go wypatrzeć, ponieważ kolor jego upierzenia doskonale maskuje go wśród drzew. Jak większość dzięciołów ma długi i lekki język, którym wyjmuje owady i ich jaja oraz larwy spod kory. Bardzo lubi zjadać mrówki.

Dzięcioł czarny to największy z naszych dzięciołów. Samiec różni się od samicy czerwoną czapeczką. Co roku przed złożeniem jaj kuje nową dziuplę.

Dzięcioł duży, aby założyć gniazdo samodzielnie kuje dziuplę. Zajmuje mu to trochę czasu (około 14 dni), ale dzięki ostremu dziobowi, który działa jak młot pneumatyczny szybko odłupuje fragmenty drzewa. Dla utrzymania lepszej równowagi dwa palce jego nóg są skierowane ku przodowi, dwa do tyłu. Żywi się owadami żerującymi w drewnie oraz nasionami drzew iglastych. Aby dostać się do nasion znajduje szczelinę w korze drzew i tam umieszcza szyszkę. Takie miejsca nazywamy „kuźnią” dzięcioła.

Pelzaczka leśnego wcale nie łatwo dostrzec. Jego ubarwienie doskonale wtapia się w korę drzew po których biega. Gnieździ się w małych dziuplach, szczelinach lub nawet pod odstającą korą drzew. Ma długi zakrzywiony dziób, dzięki któremu wydobywa spod kory drobne bezkręgowce. Jego przysmakiem są pająki. Ma ostre pazury i sztywny ogon, którym podpira się skacząc po drzewach. Porusza się po pniu od dołu do góry drzewa, jakby wchodził po krętych schodach. Jest ptakiem osiadłym i zimną, gdy brak jest owadów, zjada nasiona roślin. Jego kuzynem jest **ko-walik**. Potrafi on dostosować każdą dziuplę do swoich wymagań. Gdy otwór w dziupli jest zbyt duży zamurkuje jego część wykorzystując glinę i swoją ślinę.

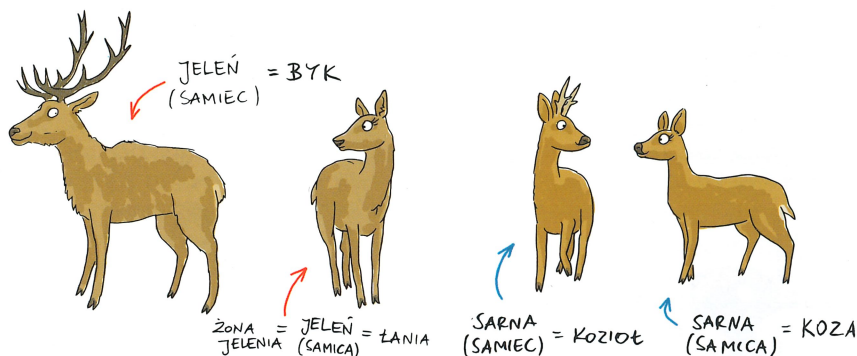

ZWIERZĘTA WPN. SSAKI

Ssaki WPN: 51 gatunków w tym 11 gatunków drapieżnych wraz z gatunkami obcego pochodzenia: jenotem i norką amerykańską, 4 gatunki ssaków kopytnych, 5 gatunków ssaków owadożernych, 12 gatunków nietoperzy.

Łosia najczęściej można spotkać na bagnach, mokradłach i terenach zalewowych. Często pływa, a nawet nurkuje w poszukiwaniu roślin wodnych, które są jego przysmakiem. Pani łosiowa nazywana jest łoszą lub kłępą, a mały łoś - łoszakiem. Specyficznym przystosowaniem do środowiska życia jest budowa racic łośi. Są one szerokie, o dużej powierzchni podeszwy, łatwo się rozchodzą, co pozwala zwierzęciu chodzić po grząskim gruncie.

Pomimo krępej sylwetki i krótkich nóg **dzik** szybko biega i bardzo dobrze pływa. Samica zwana łochą żyje w stadzie z innymi samicami i młodymi dzikami. Warchlaki - młode dziki do wieku 5-6 miesięcy, mają na grzbiecie jasne pręgi, dzięki którym świetnie się kamuflują w posianiu z liści. Dzikie mają doskonały węch i bardzo czuły słuch, widzą natomiast stosunkowo słabo.

Samiec **jelenia** ma mocno rozgałęzione poroże, które zrzuca co roku na wiosnę. Poroże odrasta w ciągu kilku miesięcy. Umaszczenie jelenia zmienia się w zależności od pór roku. Latem jest brązowo-rude, zimą - szarobrunatne. Samce walczą między sobą podczas jesiennych godów zwanych rykowiskiem.

Samiec **sarny** nazywany kozłem ma poroże. Zrzuca je co jesień, a nowe odrasta mu w ciągu zimy. Jest zdecydowanie mniejszy od jelenia. Żeruje na polach i łąkach. Z daleka łatwo go odróżnić od jeleni po okrągłym, białym lusterku na zadzie.

Aby zmierzyć się z ssakami kopytnymi rozwiń roletę tuż przy koziołku. Sprawdź: jak duży jest łoś i jelen.

U samej góry banneru zobaczysz porównanie ptaków w locie.

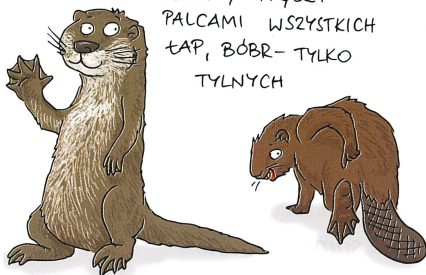
ZWIERZĘTA WPN. DRAPIEŻNIKI

Ryś należy do rodziny kotowatych. To drapieżne zwierzę żyjące samotnie, zamieszkujące lasy o dużych powierzchniach. Ma doskonały słuch i wzrok. Jego uszy poruszają się niczym radary, a dłuższa sierść w postaci pędzelków na ich czubkach, pozwala na lepsze wylapywanie najdelikatniejszych szmerów. Na łowy wybiera się nocą. Chwyta najczęściej myszy i sarny, ale nie pogardzi młodymi lisami i zającami. Na swoją zdobycz poluje z zasadzki, oddając jeden sus. W ciągu dnia rysie odpoczywają w swoich kryjówkach. Zimą ich futro staje się grube i gęste, a łapy obrastają gęstszą sierścią. Dzięki temu łatwiej jest im poruszać się po śniegu i nie zapadają się pod swoim ciężarem.

Borsuk prowadzi nocny tryb życia. Zjada wszystko co uda mu się znaleźć: jagody, korzonki roślin, drobne owady. Swoje nory wykopuje w ziemi, wykorzystując do ochrony korzenie drzew. Bardzo lubi porządek. Jego nora jest zawsze porządnie wysprzątana, a „śmieci” z nory są wygarnięte daleko od wejścia. **Lis** również mieszka w norze i bardzo chętnie zajmuje domy borsucze. Ale ten, w porównaniu ze swoim sąsiadem, jest brudasem. Podobne środowisko oraz podobne menu do lisa ma **jenot** - przybysz z dalekiej Azji, który bardzo dobrze przystosował się do nowych warunków życia.

Wydra to wodny drapieżnik. Poluje na ryby. Nie pogardzi również żabami, wodnymi owadami, mięczakami czy skorupiakami. Zjada także wodne ptactwo - kaczki, łyski czy perkozy. Do życia w wodzie jest doskonale przystosowana. Palce kończyn tylnych i przednich ma połączone błoną, podobnie jak w nogach wielu ptaków wodnych i w tylnych odnóżach bóbrów. Silne i ostre zęby pomagają w rozszarpywaniu zdobyczy. Jej ogon niczym śruba napędowa sprawia, że pod wodą pływa szybko i bardzo zwinnie. Wąsy nazywane wibrysami są wrażliwe na ruchy wody i ułatwiają lokalizację zdobyczy.

WYDRA MA BŁONĘ
PŁAWNĄ MIĘDZY
PALCAMI WSZYSTKICH
ŁAP, BÓBR - TYLKO
TYLNYCH

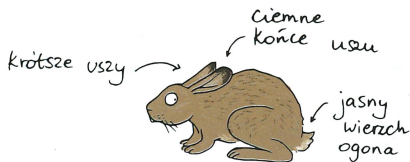
ZWIERZĘTA WPN

Wiewiórka, jak każdy gryzoń, ma mocne i ostre siekacze, czyli przednie zęby. Dzięki temu z łatwością może rozłupać nawet najtwardsze łupiny. Chętnie zjada orzechy, żołądźcie, nasiona drzew iglastych oraz owady. Swoje zapasy gromadzi w dziuplach drzew, pod kamieniami. Czasem zakopuje w ziemi. Mieszka w dziuplach wykutych przez dzięcioły. Zdarza się, że czasem, gdy są ku temu warunki np. teren podmokły, gniazdko wije z mchów i liści u podnóża drzew. Czy wiewiórce ogon jest potrzebny by pięknie wyglądać? Służy do utrzymywania równowagi, chroni przed deszczem, słońcem i chłodem.

ZAJĄC BIELAK (ZIMĄ)

ZAJĄC BIELAK (LATEM)

ZAJĄC SZARAK
(PRZEZ CAŁY ROK)

Zajac szarak słynie z szybkości biegu i czujnego snu. Barwa jego sierści doskonale zlewa się z otoczeniem, w którym przebywa. Zagrożony przywiera w bezruchu do podłoża i trudno go znaleźć, a gdy się bliżej podejdzie to czmycha. Przywiązuje się do miejsca w którym żyje. Jest samotnikiem. Zjada różne rośliny, a zimą odwiedza sady i obgryza gałązki młodych drzew owocowych. Najbliższym jego krewnym jest **zajac bielak**. Pozostał na naszym terenie jeszcze od czasów polodowcowych. W czasie zimy zmienia swoje ubarwienie futra na kolor biały, więc jest mniej widoczny na śniegu.

ZWIERZĘTA WPN. BÓBR ZWIERZĘ HERBOWE

Bóbr europejski jest herbowym gatunkiem Wigierskiego Parku Narodowego. Bobry są zwierzętami żyjącymi rodzinnie. W maju na świat przychodzą młode bobrzęta. Mały bóbr potrafi pływać niemalże od momentu urodzenia. Nurkować potrafi jednak dopiero począwszy od drugiego, trzeciego tygodnia. Bobrzęta spędzą w rodzinnym gnieździe 2 lata zanim trzecią wiosną wyruszą, aby założyć własne rodziny.

Bóbr będąc roślinożercą do swego codziennego jadłospisu włącza rozmaite gatunki roślinności zielonej i wodnej, jak grążele, grzybienie, rdestnice i rżęsy. Od późnej jesieni

do wczesnej wiosny w pokarmie bobrów dominują kora, miążga, pędy oraz liście drzew i krzewów, wśród których najchętniej zgrzyzane są: wierzba, osika, brzoza oraz leszczyna. Jeden osobnik potrafi powalić osikę o średnicy 30 cm w przeciągu 15 minut.

Na brzegach rzek, jeśli pozwala na to konfiguracja terenu, bobry nie budują **żeremi**, ale kopią nory, których wejście znajduje się pod wodą. Ogólna długość nor może przekraczać 50 m, osiągając w niektórych przypadkach 100 m. Na obszarach gdzie brzegi są niezbyt wysokie, uniemożliwiając kopanie nor, bobry budują żeremia. Z gałęzi uszczelnionych mułem bobry wznoszą kopiec o wysokości nawet do 3,5 m.

Bobry pływają stosunkowo wolno, ale wytrwale. Świetnie nurkują i są w stanie przebywać pod wodą przez 10 minut i dłużej. Obecnie teren Parku zamieszkuje około 160 bobrów.

ZWIERZĘTA WPN. WILK

Wilki są największymi drapieżnikami żyjącymi na terenie Parku. Żyją w grupach rodzinnych złożonych z trwałej pary rodziców, oraz ich dzieci. Rzadko do grupy dopuszczony jest obcy, niespokrewniony wilk. Młode wilki, zostają z rodzicami zwykle do drugiego roku życia, ponieważ dopiero w tym wieku stają się w pełni samodzielne. Wcześniej, muszą się wiele nauczyć od swoich rodziców oraz pomóc w wychowywaniu młodszego rodzeństwa. Wilki należą do gatunków tworzących jedne z najbardziej rozbudowanych relacji społecznych. Posiadają skomplikowany i bardzo rozbudowany system komunikacji. Każda rodzina zajmuje terytorium w warunkach Polski od 150 do 300 km². Na jego obszar, obce wilki nie mają wstępu. Terytorium jest bronione przed intruzami, a jego granice są regularnie patrolowane i znakowane śladami zapachowymi, aby poinformować obcych, że dany teren jest już zajęty. Wobec obcych są bardzo

nieufne i nie tolerują ich obecności na swoim terytorium. Więzy łączące członków wilczej rodziny są bardzo silne, a jej życie zgodne, oparte na współpracy i współdziałaniu. Właśnie współpraca i wzajemna pomoc decyduje o jej przetrwaniu. Wilki są bardzo inteligentne, mają doskonałą pamięć i potrafią uczyć się poprzez obserwację. Są też ciekawskie, a wiele czasu poświęcają na wspólne zabawy, które umacniają więź w grupie. Oczywiście, jako drapieżniki, aby przeżyć, muszą polować. Jednak nigdy nie robią tego dla zabawy – polowanie jest trudne i niebezpieczne, czasem kończy się poważnymi kontuzjami. W Polsce, podstawą ich diety są jelenie, sarny i dziki. Polowanie nie jest bezładną pogonią. To skoordynowana i zaplanowana wcześniej akcja, w czasie której często wykorzystują elementy ukształtowania terenu oraz zasadzki. Wbrew bajkom, wilki nie atakują ludzi i nie traktują nas jako potencjalnej zdobyczy.

Co zrobić gdy spotka się wilki w lesie? Najlepiej stanąć w miejscu i poczekać, aż odejdą. Wilki zwykle szybko oddalą się, gdy zauważą ludzi, nie lubią naszego towarzystwa. Ponieważ mają dość słaby wzrok, czasem mogą się przez dłuższą chwilę przyglądać człowiekowi, zanim rozpoznają z kim mają do czynienia. Nie oznacza to jednak złych intencji.

CIEKAWOSTKI Z WILCZEGO ŻYCIA!

Wilki są bardzo ruchliwe. Szczególnie w okresie od jesieni do wiosny są w nieustannym marszu. Dziennie pokonują nawet do 40 km. Najdłuższy znany dystans, jaki pokonał samotny wilk w ciągu jednej doby, to prawie 200 km. Młode wilki, które odchodzą z grupy rodzinnej w poszukiwaniu partnera i własnego terytorium potrafią przejść nawet ponad 2000 km.

Przeciętne tempo wilczego marszu to ok. 8 km/h. Jednak wilk potrafi biec przez 20 minut z prędkością ok. 60 km/h, a maksymalnie rozpędzić się do prawie 80 km/h.

Wilki mają nieproporcjonalnie duże przednie łapy, znacznie większe niż u psów podobnych rozmiarów. Ułatwia im to bieganie po śniegu oraz pływanie.

Choć wilki doskonale pływają (potrafią nawet pływać w morzu), jednak wcale tego nie lubią. Zwykle wolą poszukać drogi nie wymagającej moczenia futra.

Wycie to złożony system komunikacji o zasięgu kilkunastu kilometrów. Około 98% wycia to komunikacja pomiędzy członkami rodziny, tylko 2% stanowi komunikacja pomiędzy sąsiadującymi grupami rodzinnymi.

Choć wilki głównie polują na duże ssaki, potrafią również łapać ryby, a czasem ptaki. Jako urozmaicenie diety czasem jedzą leśne owoce.

Podstawowym zmysłem wilka jest węch, mają również doskonały słuch. Jednak nie widzą zbyt ostro a widziany przez nie świat jest w odcieniach żółto-niebieskich. W nocy, widzą znacznie lepiej niż ludzie.

